

Ny transplantationslag 1 juli 1996

- kort sammanfattning av det som berör organdonation från avlidna

Den 1 juli 1996 träder en ny transplantationslag i kraft. Här beskrivs kortfattat de viktigaste delarna som kan beröra organdonation från avlidna.

- ◆ **När den avlidne uttryckt sin inställning gäller den alltid**
- ◆ **När den avlidne inte uttryckt sin inställning gäller förmodat samtycke**
- men närstående har rätt att säga nej
- ◆ **Samtyckesreglerna gäller vid donation av alla typer av biologiskt material**
- ◆ **Samtyckesreglerna gäller även vid donation till forskning och undervisning**
- ◆ **Vid organdonation måste ingreppet påbörjas inom 24 timmar**
- ◆ **Chefsöverläkaren ansvarar för att lokala rutiner finns**
- ◆ **Donationsregister och nytt donationskort införs**
- ◆ **Förbud mot kommersiell handel med organ och vävnader**

- ◆ **När den avlidne uttryckt sin inställning gäller den alltid**

Det är den avlidnes tidigare inställning för eller emot donation som bestämmer om ingreppet får ske. Detta gäller oavsett hur viljeyttringen uttryckts. Muntligt eller skriftligt (tex. donationskort, anmälan till donationsregister, testamente eller annan handling) går lika bra. Närstående kan inte ändra på detta.

- ◆ **När den avlidne inte uttryckt sin inställning gäller förmodat samtycke**
- men närstående har rätt att säga nej

Om den avlidne inte uttryckt sin vilja får man enligt den nya lagstiftningen genomföra ingreppet såvida de närstående inte säger nej, är oense eller inte går att få tag på. De behöver dock inte aktivt säga ja för att donationen skall få genomföras.

- ◆ **Samtyckesreglerna gäller vid donation av alla typer av biologiskt material**

Ovan nämnda samtyckesregler gäller, förutom vid organdonation, även vid donation av vävnader (ex. hornhinnor, hjärtklaffar, hud och benvävnad). *Vävnader* kan tillvaratas från *alla avlidna*, oftast sker detta på obduktions- eller rättsmedicinska avdelningar inom 1-2 dygn efter cirkulationen upphört. Bibehållen blodcirkulation i donatorn är således inte nödvändigt vid vävnadsdonation. Detta till skillnad från *organdonation* då endast de som har *total hjärninfarkt med upprätthållen blodcirkulation och respiratorbehandling* är aktuella. Den nya lagstiftningen innebär alltså att samtycke måste inhämtas från alla typer av donatorer. Särskilda rutiner och organisationer för detta kommer sannolikt att skapas lokalt i anslutning till de enheter som bedriver vävnadstransplantation.

- ◆ **Samtyckesreglerna gäller även vid donation till forskning och undervisning**

Ovan nämnda samtyckesregler gäller, förutom vid transplantation, även när det tillvaratagna biologiska materialet skall användas "för annat medicinskt ändamål". För avlidna donatorer syftar man då främst på medicinsk forskning och medicinsk undervisning. Det bedrivs viktiga forskningsprojekt. Exempelvis kan organ och vävnader, som inte används för transplantation, användas för utveckling av nya transplantationsmetoder. Även andra forskningsprojekt kan bli aktuella efter etikprövning.

Observera att donation för annat medicinskt ändamål *inte* innebär att hela kroppen kan användas för forskning och undervisning. Den som vill donera hela sin kropp skall ta kontakt med anatomiska institutionen på närmaste medicinska högskola. Detta regleras av obduktionslagen (SFS 1995:832).

♦ **Vid organdonation måste ingreppet påbörjas inom 24 timmar**

När döden har fastställts får man vidtaga sådana medicinska insatser som behövs för att tillförsäkra optimala betingelser för donationsingreppet. Framst syftar man då på fortsatt användning av respirator, men även övriga medicinska åtgärder som kan anses nödvändiga, t.ex. infusion av vätskor och läkemedel. Sådana åtgärder får påbörjas innan samtycke erhållits. Enligt lagen får dessa medicinska insatser bara pågå under en begränsad tid. *Donationsingreppet måste ha påbörjats inom 24 timmar* efter det att dödsfallet fastställts "om det inte finns synnerliga skäl". Synnerliga skäl anses i princip endast föreligga om mottagaren "svävar i livsfara" om transplantationen ej genomföres.

♦ **Chefsöverläkaren ansvarar för att lokala rutiner finns**

I Socialstyrelsens råd och föreskrifter till den nya lagen sägs: " För en korrekt tillämpning av transplantationslagen är det nödvändigt att det inom berörda enheter upprättas erforderliga rutiner". Vidare sägs: "Detta är av särskild betydelse när den avlidne vårdas vid enheter som normalt inte utför transplantationer". *Chefsöverläkaren* är den som har "att se till att det finns lämpliga rutiner för denna uppgift". Om denne "uppdragit enskilda ledningsuppgifter till andra läkare vid enheten bör det också klaras ut vem som ansvarar för rutinerna".

♦ **Donationsregister och nytt donationskort införs**

Ett centralt *donationsregister* införs där alla som så önskar kan registrera sin inställning till donation. Informationen i registret skall finnas tillgänglig dygnet runt. Vid varje donationsärende, oavsett om uppgifter om den avlidnes inställning finnes eller ej, bör detta alltid kontrolleras i registret. Vid organdonation får detta sannolikt ske via transplantationskoordinatorerna, som får direkt tillgång till registret.

Ett nytt *donationskort* kommer att distribueras till allmänheten. På kortet och/eller i donationsregistret kan man ange sin inställning, positiv eller negativ, till donation av organ och vävnader. Donation till "annat medicinskt ändamål" skall kunna undantas. Man kan också ange om man vill undanta vissa organ och vävnader från donationen.

♦ **Förbud mot kommersiell handel med organ och vävnader**

Lagen förbjuder att någon "med uppsåt och *i vinningssyfte* tar, överlämnar, tar emot eller förmedlar biologiskt material...". Man får heller inte uppsåtligt använda sådant biologiskt material. Bestämmelsen gäller inte vid ersättning för normala kostnader, t.ex. personal-, sjukhus- eller transportkostnader.

Göteborg 96 07 01

Docent, överläkare Lars Mjörnstedt
Enheten för Transplantation och Leverkirurgi
Sahlgrenska Universitetssjukhuset